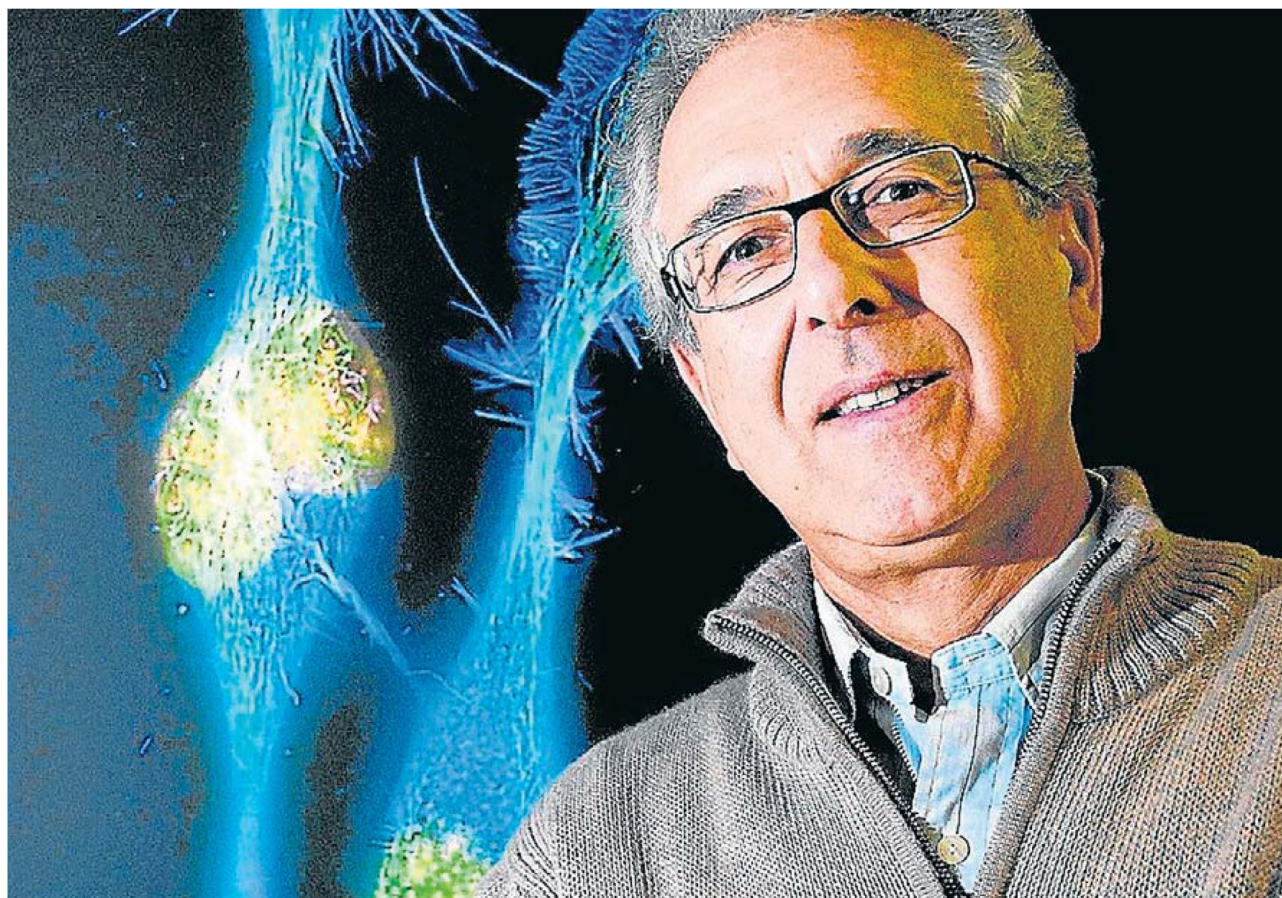

OBITUARI

Joan Guinovart a l'Institut de Recerca Biomèdica. CRISTINA CALDERER

Universitats i recerca: renovar el compromís

Arcadi Navarro

En Memòria de Joan Guinovart (1947 - 2025).

Dels pocs que encara entenien per què i, a més, sabien com.

La tecnologia oblidada dels nostres avantpassats

En mites antics i en la ciència-ficció moderna, sovint trobem històries sobre civilitzacions que descobreixen artefactes avançats que no saben interpretar. De vegades, els veneren com a dons divins. D'altres, els utilitzen fins que es trenquen, i queden desproveïts de les eines necessàries per reconstruir-los. Aquest patró no és exclusiu de la ficció. La Roma clàssica va construir el Panteó d'Agripa, una cúpula majestuosa que encara avui ens meravella. Segles després, però, els arquitectes medievals havien oblidat les tècniques que ho van fer possible. L'església hi rendia culte, però era incapaç de copiar-ne l'estructura.

Un cas similar el trobem en el sistema universitari i de recerca que Catalunya va bastir durant els anys 90 i principis dels 2000. Els nostres antecessors van posar les bases del model d'educació superior i recerca que avui gaudim. Però aquest sis-

tema, que ens ha situat al mapa global, ara corre el risc de malmetre's davant la burocràcia i la manca de visió estratègica.

La Catalunya dels vuitanta i noranta: endogàmia i aïllament

Als anys vuitanta i noranta, el sistema científic català era rigid, endogàmic i separat del circuit internacional. La reforma universitària de 1983 (LRU) havia permès petits avenços, però insuficients. El Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), per exemple, destacava en volum de recerca, però no va destacar mai en qualitat ni impacte internacional.

L'endogàmia era extrema. El 2001 un estudi dut a terme per la meua col·laboradora Ana Rivero i per mi mateix va mostrar que només un 5% dels llocs de professor fix a les universitats espanyoles eren ocupats per candidats externs. En canvi, aquest percentatge era del 93% als EUA, del 83% al Regne Unit i del 50% a França. Aquesta exclusió del talent extern dificultava l'intercanvi d'idees i condemnava el sistema a la mediocritat. Si podien, els bons investigadors locals fugien a l'estranger, i els que havien de quedar-se ho feien en condicions precàries.

Aleshores semblava impensable que Catalunya pogués competir amb les grans potències científiques. Però, con-

tra tot pronòstic, la Catalunya de finals del segle XX va decidir no resignar-se.

Un compromís per superar la grisor científica

El 1999 Joan Guinovart va plantejar el repte de bastir un gran pacte per treure Catalunya de la grisor científica. En el seu discurs durant la recepció de la Medalla Narcís Monturiol, Guinovart va exigir:

"Un pacte en el qual els polítics, els centres de recerca i docència superiors amb la complicitat de la societat civil [...] acordin prendre totes les mesures necessàries per treure Catalunya de la grisor científica. [...] Un gran pacte per portar Catalunya a competir amb Califòrnia, Massachusetts o Oxbridge".

Aquestes paraules van inspirar una transformació radical. Catalunya va construir un sistema modern i flexible, amb institucions pensades per jugar a la mateixa lliga que les millors del món.

Una estructura d'excel·lència

La Catalunya del principi de segle va respondre al repte amb estructures innovadores que combinaven finançament i regulació flexible. Es van abandonar al model funcional rigid per adoptar mecanismes d'organització basats en el Codi Civil, tot seguint estàndards internacionals.

L'impacte no pot exagerar-se: el programa ICREA ha atret prop de 300 cien-

tífics de prestigi internacional, incloent-hi molts catalans que havien marxat a l'estranger. Sense oposicions, homologacions de títol ni altres traves burocràtiques, aquests investigadors estan tornant i situant Catalunya com un pol d'atracció de talent. Els centres CERCA, amb governances flexibles i autònomes, han permès crear una xarxa de recerca i innovació avaluada per comitès internacionals i amb impacte global en camps tan diversos com la genòmica, la fotònica o l'economia. El programa Serra Hùnter mira d'influenciar la contractació del professorat universitari, basant-se estrictament en mèrits i obrint-se al talent internacional. Aquesta mesura frena l'endogàmia i assegura un planter docent competitiu. A més, infraestructures com el Barcelona Supercomputing Center, el Sincrotró ALBA i el Centre Nacional d'Anàlisi Genòmica col·loquen Catalunya al capdavant de la recerca tecnològica i biomèdica.

Els fruits d'aquest model són evidents. Catalunya absorbeix gairebé el 50% de les prestigioses beques ERC (European Research Council) concedides a Espanya. Els nostres centres lideren grans projectes internacionals, atreuen inversions privades i generen noves tecnologies, empreses i llocs de treball d'alta qualitat.

La burocràcia, un obstacle insalvable?

Tot i l'èxit, la crisi econòmica de 2007 va introduir rigideses que han anat enquistant-se. Mesures com la "taxa de reposició" (més val no endinsar-nos en els sòrdids detalls) van limitar la contractació, i van precaritzar el sistema. Superada la crisi, la burocràcia no només ha persistit, sinó que s'ha arrelat fins a convertir-se en un obstacle asfixiant: tràmits interminables per comprar equipament científic, dificultats en l'atracció de talent gestor i els més variats controls previs, tots imposats per la mateixa Generalitat, han ofegat la flexibilitat que va fer gran el sistema. Algunes noves lleis, singularment la *lleï de la ciència* de Catalunya, miren d'introduir millores, però es demostren insuficients per revertir aquesta tendència.

En síntesi: un èxitós sistema creat per competir globalment és domesticat per estructures pensades per gestionar serveis de l'administració local. Si no el corregim, el model català deixarà de ser únic, quedarà desfasat, normalitzat.

Renovar el compromís per al futur

Hem heretat un sistema universitari i de recerca excepcional, construït amb talent i visió global. Ara, hem de decidir si volem preservar aquest llegat o deixar que s'esberli.

És l'hora de renovar el compromís que ens va proposar Joan Guinovart. Hem de simplificar la burocràcia, apostar per la flexibilitat i garantir mecanismes d'avaluació estrictes però eficaços. Necessitem confiança en els investigadors i institucions per continuar liderant el panorama científic mundial.

Els que ens van precedir ens van donar les eines per competir –fins i tot per col·laborar, tot parlant de tu a tu– amb Califòrnia, Massachusetts, Oxbridge o Shanghai. No podem permetre que es rovellin. Renovar aquest compromís és el nostre deure. No per nosaltres, sinó, com sempre va predicar i practicar el gran Joan Guinovart, per aquells que vindran després. ■